

Stanisława Czarnecka

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie

ZJAWISKO BEZROBOCIA A JAKOŚĆ ŻYCIA W RODZINIE WIEJSKIEJ

Wyniki badań (T.Pilch, 1993; A.Kwak, 1993; S.Czarnecka, 1993) wskazują na zmiany zarówno w środowisku lokalnym wsi, jak i samej rodzinie wiejskiej. Zmiany dotyczą głównie cech modelu rodziny, stereotypu ról rodzinnych, systemu wartości a także poziomu świadomości wychowawczej rodziców. Współcześnie rodziny chłopskie nie stanowią wyłącznie ogółu rodzin wiejskich, a praca w gospodarstwie rolnym (wspólnocie rodzinnej) nie jest jedynym źródłem utrzymania.

Obraz polskiej wsi jako środowiska społecznego i wychowawczego jest nadal wysoce niekorzystny (T.Pilch, 1993, s. 163; S.Czarnecka, 1994). Procesy uprzemysłowienia, dezintegracja rodziny wiejskiej, rozwarstwienie klasy chłopskiej (Z.Kwieciński, 1992) w zasadniczy sposób przekształciły model życia na wsi, mimo zachowania wielu elementów tradycji. Proces transformacji ujawnił szereg zagrożeń i trudności w funkcjonowaniu wspólnoty rodzinnej i lokalnej. W coraz większym stopniu mieszkańcy wsi uświadamiają sobie, iż w nowych, niezwykle trudnych realiach życia, zwiększa się obszar i rozmiar nierówności społecznych, edukacyjnych i kulturowych (S.Czarnecka, 1994a, 1994b, 1994/95). Młodzież wiejska i jej rodzice krytycznie oceniają politykę rolną, oświatową, socjalną i regres kultury. Niepokój badanych budzi: niestabilność państwa, niespokojność zarządzania gospodarką, niespójność systemu podatkowego i prawa bankowego, nieokreślony program przekształceń w rolnictwie. Szczególnie surowo mieszkańcy wsi oceniają walkę o władzę i pozostawienie istotnych dla społeczeństwa problemów. W procesie przemian gospodarki rynkowej potwierdziły się przewidywania Ekspertów Banku Światowego, w którym zakładano, iż „w latach 90-tych w Polsce nastąpi: ograniczenie dochodów realnych ludności (...), ogromna część siły roboczej utraci pracę w sektorze państwowym (...), powstanie zjawisko ubóstwa na tle bezrobocia (...), liczebność ubogiej

ludności (czwarta część) w dalszym ciągu będzie wzrastać". Z raportu wynika, iż obszarem ubóstwa w 1988 r. objętych było ponad 20% mieszkańców wsi (por. J.Boczoń, 1993).

Jak utrzymuje A.Wolff-Powęska (1994) „realne zagrożenia wynikają z transformacji, a demokratyzacji życia nie wspomaga cud gospodarczy (...) psychologiczne przeobrażenia utrudnia fakt, iż narody Europy Środkowej i Wschodniej, skazane są na dalsze wyrzeczenia konfrontując na co dzień własne ubóstwo z zachodnią kulturą dobrobytu ...”.

Pogląd ten podziela Z.Bauman utrzymując, iż „w dzisiejszym świecie nie ma już zawodów ani posad na całe życie (...) lęk przed bezrobociem, trudności w przystosowaniu się do niepewnego jutra skłania (albo nie) człowieka do pogoni za zaspokojeniem potrzeb”. Z socjologicznego punktu widzenia Z.Bauman twierdzi, iż poparcie dla reformy nie zależy od tego, ile człowiek zarabia tylko co się spodziewa uzyskać, zaś powodzenie reform w Polsce zależy od ukształtowania się nowych sił społecznych, które przyswoją sobie styl rynkowego życia, styl podejmowania ryzyka i odpowiedzialności za własne życie, styl i umiejętność radzenia sobie. Nowa trudna sytuacja – jaką jest życie bez pracy zawodowej, coraz częściej dotyka także rodziny wiejskie. Problemy bezrobocia, jak wynika z badań (K.Skarżyńska, W.Daab 1993, s. 74) były w 1991 r. jeszcze mało znane polskiemu społeczeństwu, a poziom tego zjawiska zróżnicowany wieloma zmiennymi: status społeczny, miejsce zamieszkania, poziom dochodów i zasobów, wiek, wykształcenie, płeć, odporność na stres, poczucie wsparcia społecznego (Z.Ratajczak, 1993). Jak dowodzi A.Bańka (1993, s. 22) „Istotne zmiany mentalności bezrobotnych nastąpiły w drugiej połowie 1991 r., kiedy bezrobocie osiągnęło 15% w skali kraju”.

Zdaniem R.Derbisa (1993, s. 45) „zjawisko bezrobocia ma charakter problemu inwazyjnego i galopującego (...) nie sprawdziło się myślenie administratorów życia gospodarczego oparte na stereotypie higienicznej wartości bezrobocia (...) i stereotypie wysokiej wartości każdej pracy.

Mieszkańcy wsi, częściej niż mieszkańcy dużych miast, negatywnie postrzegają bezrobocie (K.Skarżyńska, W.Z.Daab, 1983, s. 77) a wskaźnik negatywnych postaw społeczeństwa wobec osób bezrobotnych, zdaniem autorów, może wzrastać. Nie ulega wątpliwości, że jednym z najbardziej dotkliwych zagrożeń dla dorosłego człowieka jest utrata pracy (Z.Ratajczak, 1992, s. 153) a w konsekwencji blokada w zaspokojeniu potrzeb i osiągnięcia celów życiowych. (Z.Ratajczak, M.Goszczyńska, 1993, s. 24). Niezwykle trudno jest w Polsce złagodzić psychologiczne, ekonomiczne i społeczne koszty procesu transformacji, ponieważ, jak utrzymuje M.Morawski (1994, s. 18) „nie istnieje żadna teoria transformacji (...) nie wiadomo jaka siła społeczna jest najważniejsza (...) a siły kierujące państwem od 1989 zdolne są jedynie do głoszenia haseł imitacji Zachodu ...”

Próba rozwiązania problemów bezrobocia w oparciu o wzory zachodnie nie powiodła się, ponieważ inne są realia polskiej rzeczywistości: brak dostatecznej liczby badań psychologicznych i adekwatnych systemów wyjaśniania (...) mrzonką jest oczekiwanie jednolitej koncepcji bezrobocia, możliwość łatwego transferu wiedzy i wiara w skuteczność rozwiązań wzorcowych na „egzotycznych” przykładach (Bańka A., 1993, s. 21-27).

Niska skuteczność reformowania gospodarki rynkowej to jedna z głównych przyczyn kryzysu w krajach Europy postkomunistycznej – utrzymują autorzy raportu UNICEF (6 X 1994). Zdaniem ekspertów, kryzys, którego rozmiarów ani jego konsekwencji nikt nie przewidział, zagraża stabilizacji społecznej i całemu procesowi przemian. Postsocjalistyczny stres jest wynikiem trudności w przystosowaniu się społeczeństwa do nowych warunków. Wyniki badań pozwalają stwierdzić, iż procesy psychologicznej asymilacji (Bańka A., 1993, s. 19-20) ujawniły postawy roszczeniowe (Boczoń J. i inni, 1993, s. 343) i niespójność poznawczą (Ratajczak Z., 1993, s. 8).

Poczucie zagrożenia (redukcja zatrudnienia) utrwalane jest w wielu przedsiębiorstwach państwowych, które nie podejmują bądź nie widzą potrzeby reorientacji strategii rynkowej. Postawa „wyczonej nieudolności” (Miszewski, 1993, s. 111) jest nadal obserwowalna w sektorze uspołecznionym, a przejawia się w ograniczeniu produkcji, co w konsekwencji oznacza zmniejszenie zatrudnienia. W wyniku tak podjętych form restrukturyzacji zakładu pracę w pierwszym etapie reformy utracili mieszkańcy wsi. Dwuzawodowość pracowników (własne gospodarstwo i praca najemna) stanowiły wystarczające kryterium rozwiązywania umowy o pracę. W większości przypadków osoby zwalniane z pracy (chłoprobotnicy) nabywały ustawowo status bezrobotnego i prawa do pomocy socjalnej (Ustawy o zatrudnieniu i bezrobociu oraz ustawa o pomocy społecznej).

Z prognoz rozwojowych wynika, iż do końca 1994 r. wskaźnik bezrobocia nie przekroczy 17%, a liczbę bezrobotnych szacuje się w granicach około 3 mln osób w wieku produkcyjnym. W tej sytuacji potwierdza się teza G.Gildera, iż „rynek generuje” bezrobocie, a zasiłki dla bezrobotnych stymulują to zjawisko. Nadmiernie rozwinięty system opiekuńczy państwa powoduje lekceważenie i uchylanie się od pracy, bierność, niechęć do podejmowania wysiłku (cyt. za J.Boczoń, s. 323-235). Pomoc społeczna, jako świadczenia socjalne dla ubogich (ubóstwo absolutne bądź względne), nadaje wartość „bycia ubogim”, uwierzytelnia, utrwała ubóstwo i zapewnia jego kontynuację (J.Boczoń, 1993, s. 325). Można więc przyjąć, że jeżeli w Polsce średni dochód (płaca) jest niewiele wyższy od minimum socjalnego, to niskie dochody gwarantowane przez państwo są głównym źródłem ubóstwa o charakterze strukturalnym i powstaniu subkultury ubogich (J.Boczoń i in. 1993 s. 325-330). Poziom zaspokojenia potrzeb – a więc jakość życia, w rodzinie wiejskiej dotkniętej bezrobociem (obojga bądź jednego z rodziców) zróżnicowany jest wielością czynników: liczba osób na utrzymaniu,

dziatność w rodzinie, wiek dzieci, aspiracje edukacyjne i zawodowe, poziom wykształcenia i zawód rodziców, źródła i poziom dochodów (zasobów), prawo (bądź utrata) do zasiłku, stan zdrowia członków rodziny, nasycenie rynku pracy, miejsce zamieszkania (wieś zurbanizowana, rolnicza), strefa zagrożenia bezrobociem i inne.

W przeprowadzonych badaniach (czerwiec-wrzesień 1994) próbowano znaleźć odpowiedź na następujące pytania:

1. Jaką strategię działań w sytuacji zagrożenia ekonomicznego prezentują bezrobotni w rodzinie wiejskiej?
2. Czy w badanych rodzinach mamy do czynienia z ubóstwem czy z niedostatkiem?
3. Jakie, zdaniem badanych, są przyczyny trudnej sytuacji egzystencjalnej w rodzinie dotkniętej bezrobociem?
4. Czy w gminie podejmowane są działania ukierunkowane na zmniejszenie zjawiska bezrobocia?

Badaniami objęto 125 rodzin wiejskich, w których jedno bądź oboje rodziców utraciło pracę, a po próbie jej znalezienia zostali zarejestrowani w biurach pracy.

Wyniki badań pozwoliły ustalić następujące czynniki:

rozmiar bezrobocia: 27 rodzin, w których oboje rodziców pozostaje bez pracy, z tego 13 matek i 18 ojców pobiera zasiłek dla bezrobotnych. Natomiast w 81 rodzinach (jedno z rodziców bez pracy) 31 matek i 21 ojców pobiera zasiłek. Wśród badanych 25 rodzin posiada niewielką działkę bądź gospodarstwo rolne. Wielkość gospodarstw zróżnicowana: do 1 ha (8 rodzin) od 1,1-2 ha (2), od 2,1-3 ha (2), od 3,1-5 (10) i od %,1-11 ha (3). W tych rodzinach nie udało się ustalić dochodu na 1 osobę,

wykształcenie rodziców: Zdecydowana większość legitymuje się niskim poziomem wykształcenia: 20,2% – podstawowe, 54,8% – zasadnicze, 22,6% – średnie i tylko 2,4% – wyższe,

wiek i wykonywany zawód: Ogółem bezrobociem dotkniętych jest 61 (49,6%) ojców i 74 (59,2%) matek. Najmniej liczną grupę stanowią osoby do 30 roku życia (24), najsilniej zjawiskiem bezrobocia dotknięte są osoby w przedziałach wiekowych 31 - 35 (48 osób) i 36 - 40 lat (47), w mniejszym stopniu sytuacją bezrobocia objęte są osoby powyżej 40 roku życia (26 osób). W niewielkim stopniu w grupie bezrobotnych matek reprezentowane są zawody związane z wykonywaniem pracy umysłowej (inteligencjki), takie jak: pielęgniarka, technolog żywienia, technik (rolnik, budowlany, chemik, odzieżowy) oraz tłumacz przysięgły. Głównie matki bezrobotne, to pracownice fizyczne oraz osoby bez wyuczo-

nego zawodu. Badani ojcowie wykonują zawody związane z hutnictwem, górnictwem, metalurgią, budownictwem, obsługą rolnictwa, transportem.

Rodzice zamieszkujący wieś typowo rolniczą o niskim poziomie rynku pracy, to osoby, które utraciły pracę w hutnictwie, przemyśle cementowym, górnictwie, na kolei, w Rolniczych Spółdzielniach Produkcyjnych, Gminnych Spółdzielniach Samopomoc Chłopska, w Spółdzielczych Kółkach Rolniczych.

Dzietność rodzin

Wśród badanych przeważają rodziny małe 98 (74,9%) z 1-3 dzieci. Wychowuje się w nich 211 dzieci. Drugą grupę stanowią rodziny wielodzietne 27 (21,6%) od 4 do 11 dzieci. Łącznie badani rodzice wychowują 352 dzieci, z tego 87 (24,7%) w wieku przedszkolnym i 265 (75,3%) w wieku szkolnym.

Poziom dochodów

Łączny dochód w rodzinie na 1 osobę od 280 tys. do 400 tys. osiąga 16 rodzin (12,8%), od 500 do 650 tys. 20 (16%), od 900 tys. do 1 mln. 13 (10,4%), od 1,1 do 1,2 mln. 13 (10,4%), od 1,3 do 1,4 mln. 8 (6,4%), 1,5 do 1,8 mln. 8 (6,4%) i 2 mln. 6 (4,8%).

Wyniki badań wskazują zarówno na problem ubóstwa absolutnego jak i niedostatku 65 rodzin (52%). Standard materialny w 35 rodzinach (28%) jest zdecydowanie dobry. W tej grupie rodzice zamieszkujący wieś podmiejską (zurbanizowaną) podjęli udaną próbę przekwalifikowania się (13 ojców i tylko jedna matka) zakładając własną firmę handlowo-usługową bądź zmieniając zawód. Można zatem twierdzić, iż bezrobotni w środowisku wiejskim w sytuacji zagrożenia ekonomicznego w znikomym stopniu podejmują aktywne formy obrony przed obniżeniem poziomu życia rodziny. Źródła swojej trudnej egzystencji badani upatrują w zmianach ekonomicznych kraju, redukcji miejsc pracy w zakładzie, polityce rządu a także nieuczciwości pracodawców w sektorze prywatnym (zastrudnienie na umowę-zlecenie, „na czarno”, na okres próbny, niskie wynagrodzenie, nieopłacanie składek na ubezpieczenie itp.).

Brak działań strategii perspektywicznej tej grupy bezrobotnych tłumaczyć można lękiem przed porażką w podejmowaniu próby pełnej zmiany zawodu bądź przyuczenia na kursach (por. Z Ratajczak, 1993, s. 153). Nasze przypuszczenia zdają się potwierdzać wyniki badań, w których ustalono, iż rodzice wiejscy pesymistycznie oceniają warunki zaspokajania potrzeb i bytu materialnego własnym dzieciom, jakie stwarza współczesna wieś (S.Czarnecka, 1994).

Analizując materiał empiryczny ustalono, iż zarówno matki jak i ojcowie przejawiając postawę pasywności przyjęli strategię bierno-obronną. Częstością ucieczką jest choroba, ubieganie się o rentę (5 matek i 2 ojców) a także alkoholizm ojców, ubieganie się o pomoc społeczną.

pozytywnym zjawiskiem obronnym jest poszukiwanie sposobów radzenia sobie z trudnościami materialnymi (dodatkowa praca, dorywcza). Inną formę

zwiększenia dochodów rodzinnych są prace sezonowe w rolnictwie. Specyficzną formą zarobkowania całej rodziny jest zbiór runa leśnego.

W 25 (20%) badanych rodzin posiadających gospodarstwo rolne (od 4 do 11 ha) rodzice nie podali wysokości swoich dochodów. Poziom zaspokojenia potrzeb w tej kategorii rodzin jest wysoce zróżnicowany (od bardzo niskiego do średniego w zależności m.in. od liczby wychowywanych dzieci od 2 do 11). Wydaje się, iż w ocenie własnej sytuacji materialnej mamy do czynienia ze zjawiskiem deprymacji subiektywnej. Wyraża się to tendencją do unikania ocen skrajnych. Sytuacja biedy upokarza (twierdzą badane matki), zaniża potrzeby i aspiracje, stąd obiektywny niedostatek w rodzinie oceniają jako poziom średni (por. J. Boczoń, s. 337). Takiej oceny dokonują rodzice w rodzinach małych (2-3 dzieci), natomiast przy dzietności 4-11 (tych rodzin było 12) sytuacja oceniana jest jako stan ubóstwa absolutnego. Rodziny te korzystają ze wszystkich możliwych świadczeń socjalnych, pomocy organizacji charytatywnych, parafii kościoła a także szkoły. Wydatną pomoc stanowi renta dziadków. Trudnej sytuacji w sposób racjonalny nie rozwiązują także gminy ograniczając się do organizowania robót interwencyjnych, zawierając z bezrobotnym umowę na 6-miesięcy. Jest to działanie zapewniające tylko poziom przetrwania, a dokładniej mówiąc, dające prawo do pobierania (przez rok) zasiłku dla bezrobotnych.

Dotychczas nie ma programu w gminach, który pozwoliłby bezrobotnym na zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych, brak także koncepcji systemowej. Osoby te żądają niskich cen na środki produkcji, subwencji ze strony państwa, ograniczenia importu żywności przy jednoczesnym zapewnieniu wysokich cen na polskie produkty rolne. Postulaty dotyczą obniżenia podatków, tanich kredytów a także przyznania pełnych świadczeń socjalnych: bezpłatna oświata, usługi służby zdrowia i inne.

Niski poziom zaspokojenia potrzeb dzieci oznacza niedostatek w zakresie żywienia, odzieży, zdrowia, głównie opieki specjalistycznej, wypoczynku (ferie, wakacje). Warunki socjoekonomiczne w rodzinach wielodzietnych ograniczają rozwój dzieci, co uwydatnia się w osiąganiu niskich wyników w nauce szkolnej: 19,3% – mierne oceny, 39,2% – dostateczne, 26,4% – dobre i tylko 15,1% – bardzo dobre. Zdaniem nauczycieli – wychowawców dzieci z tej kategorii rodzin wymagają pełnej pomocy materialnej ze strony szkoły, począwszy od wyposażenia w podręczniki, przybory szkolne po odzież, bezpłatne dożywianie i uczestnictwo w kulturze (wycieczki, uroczystości klasowe i inne).

Reasumując można przyjąć, iż jakość życia w rodzinie wiejskiej, dotkniętej bezrobociem, jest wysoce zróżnicowana a zjawisko bezrobocia stanowi zagrożenie dla rozwoju dzieci i funkcjonowania rodziny. Można postawić kolejne pytanie: czy dzieci wychowujące się w takich rodzinach powtórzą niekorzystny (z punktu widzenia społecznego i psychologicznego) wzór życia swoich rodzi-

ców? (Meighan, 1993) – czyli życia bez pracy, życia oznaczającego zanizanie potrzeb, rezygnację z uczestnictwa w kulturze, izolację społeczną (towarzyską i rodzinną).

Wydaje się, iż w środowisku lokalnym wsi (mimo dysfunkcjonalności i rozpadu więzi społecznych) działania integracyjne samorządu gminy mają szanse powodzenia. Winny być ukierunkowane na uruchamianie aktywności u osób bezrobotnych, kształtowanie postaw zaradności życiowej, intensyfikowanie motywacji w rozwiązywaniu własnych problemów.

W małej grupie społecznej, jaką jest wspólnota wioskowa, jednostka (przy życzliwej akceptacji) może uwierzyć we własne siły, przełamać barierę izolacji i osiągnąć autentyczne poczucie społecznego wsparcia. Tylko wtedy wieś i jej społeczność będzie tym środowiskiem, w którym niepowodzenie nie oznacza przegranej (por. Ginnis A.L., 1993). Sztuki motywacji wychodzenia z kryzysu uczyć się muszą nie tylko osoby dotknięte zjawiskiem bezrobocia.

BIBLIOGRAFIA

Bańka, A., (1993). Bezrobocie jako przyczyna, skutek oraz kategoria opisu zmian mentalności. Rzeczywistość stereotypy i utopie. [w:] Bańka, A., Derbis, R. (Red.). *Myśl psychologiczna w Polsce Odrodzonej. Efektywność działań człowieka*. Poznań-Częstochowa: Gemini.

Boczoń, J. i inni, (1993). Ubóstwo jako zjawisko społeczne oraz przedmiot pracy socjalnej. [w:] *Pedagogika społeczna*, Pilch, T., Lepalczyk, I., (Red.) Warszawa: MEN.

Czarnecka, S., (1994). *Szkola wiejska - dziecko wiejskie - realia i perspektywy*. Częstochowa: WSP.

Czarnecka, S., (1994). Stosunki interpersonalne w klasie a jakość życia szkolnego dziecka w szkole na wsi i w mieście. [w:] Bańka, A., Derbis, R. (Red.) *Psychologiczne i pedagogiczne wymiary życia*, Poznań-Częstochowa: Gemini.

Czarnecka, S., (1994a). *Proces przemian cywilizacyjnych i kulturowych a system wartości absolwentów szkoły wiejskiej*. Referat wygłoszony na konferencji międzynarodowej. Opole 30-31. 05. 94 (w druku).

Czarnecka S., (1994b). Pedagogika alternatywna a proces edukacji dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w szkole publicznej w mieście i na wsi. [w:] *Sborník ze 4. Konference o současných celosvětových otázkách alternativním školství*, Olomuc: Universitatis Palackinae Olomucensis, 22-30.

- Czarnecka, S., (1994/95). Aspiracje edukacyjne i zawodowe młodzieży wiejskiej. [w:] Brzozowska, W., Rachalska, W. (Red.). *Doradca zawodowy w warunkach przemian gospodarczych*. Częstochowa: WSP, 111-119.
- Derbis, R., (1993). Warunki efektywnej obsługi bezrobocia w biurach pracy, [w:] Bańka, A., Derbis, R. (Red.). *Myśl psychologiczna w Polsce Odrodzonej. Efektywność działań człowieka*. Poznań-Częstochowa: Gemini, 45-54.
- Kwak, A., (1993). Rodzina jako środowisko wychowawcze. [w:] Pilch, T., Lepalczyk, I., (Red.). *Pedagogika społeczna*. Warszawa: MEN.
- Kwieciński, Z., (1992). *Socjologia edukacji*, Warszawa: PAN, s. 220-233.
- MC Ginnis, A.L., (1993). *Sztuka motywacji*, Warszawa: Vocatio.
- Meighan, R., (1993). *Socjologia edukacji*, Toruń: Uniwersytet im. M.Ko-
pernika, 323-355.
- Miszewski, M., (1993). Procesy przebudowy gospodarki polskiej a rozwój gospodarek lokalnych, [w:] *Człowiek w procesie przemian gospodarczych*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 111.
- Morawski, W., (1993). Wyzwania cywilizacyjne i polskie reakcje na nie (na przykładzie reformy systemowej). [w:] *Człowiek w procesie przemian gospodarczych*, Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Goszczyńska, M., Ratajczak, Z., (1993). Zachowania ekonomiczne młodzieży w warunkach kryzysu ekonomicznego, [w:] *Człowiek w procesie przemian gospodarczych*, Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Ratajczak, Z., 1992: Wsparcie społeczne w warunkach zagrożenia podmiotowości w środowisku pracy. *Podmiotowość człowieka. Szanse rozwoju i zagrożenia*, 10 (19) Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Ratajczak, Z., (1993). Przedmowa, [w:] *Człowiek w procesie przemian gospodarczych*, Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Pilch, T., (1993). Środowisko lokalne - struktura, funkcje, przemiany. [w:] Pilch, T., Lepalczyk, I. (Red.). *Pedagogika społeczna*. Warszawa: MEN, 160-164.
- Raport UNICEF ONZ - 6. 10. 1994*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 8-9. 10. 94.
- Raport Oxford, 1990: Cyt. za Boczoń, J., Pilch, T., Lepalczyk, I. (Red.). *Pedagogika społeczna*. Warszawa: MEN.
- Wolff-Powęska, A., (1994). Jesień Wiosny Ludów, „Gazeta Wyborcza” z dnia 29-30. 10. 94.

Skarżyńska, K., Daab, W.Z., (1993). *Opinie Polaków na temat bezrobocia*. [w:] *Człowiek w procesie przemian gospodarczych*, Katowice: Uniwersytet Śląski.

Tokarska, J., Bakir, J., Cichy, M., (1994). *Chaos nasz powszedni*, wywiad z Z.Baumanem, „Gazeta Wyborcza” z dnia 20-30. 10. 94.

Ustawa 457 z dnia 16. 10. 1991 o zatrudnieniu i bezrobociu. Dziennik Ustaw RP nr 106. Warszawa, dnia 20. 11. 1991.

Obwieszczenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 4. 01. 1993. Dziennik Ustaw RP nr 13, Warszawa, dnia 18. 02. 1991.

Ustawa 394 z dnia 3. 10. 1992 o zmianie ustawy o zatrudnieniu i bezrobociu, Dziennik Ustaw RP, Warszawa, dnia 20. 10. 1992.

SUMMARY

UNEMPLOYMENT AND QUALITY OF LIFE IN RURAL FAMILIES

Stanisława Czarnecka

The problem of unemployment is differentiated by numerous variables and occurs more and more often in rural families. Inhabitants of rural areas have been affected by unemployment, caused by transformation of economic conditions. In most cases, the grounds for dismissal was dual professional allegiance (owning a farm and performing hired labour). Farmer-workers acquired the status of unemployed labourers and the right to draw unemployment benefits.

Among the investigated 125 rural families, in which one or both parents lost their jobs, quality of life is different and depends on: number of children in the family, number of family members in need of support, age of children, educational and professional aspirations, level of education, and profession of parents, financial status and sources of income, the right to draw unemployment benefit (or being deprived of it), health condition of family members, labour market in the place of residence (agricultural or urbanized village).

The investigated parents (both mothers and fathers) assumed a passive and defensive attitude: they keep claiming benefits while remaining passive and displaying cognitive incoherency. In numerous families (4 to 11 members) it is children that suffer the worst living conditions. Those families claim all kinds of available social aid. According to teachers, children that come from those families require full financial aid, however, schools are unable to provide it. On the other hand, community authorities offer aid that is limited to offering part time employment (6 months in a year).

Results of the investigation show an urgent need for undertaking integration activities within rural communities, which will give support to the unemployed. There is also a need for a programme (systemic conception) for fighting unemployment and threats to rural children and youths that result from unemployment.